

Opetus- ja kulttuuriministeriö

13.10.2020

Sivistysvaliokunnan kokous 14.10.2020

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021, painopistealueet

1) Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja vapaan sivistystyön osasto

Perustaitojen oppimisen edistäminen vuonna 2021. Talousarvion painopisteet ja muut toimet perusopetuksen aikana opittavien perustaitojen, erityisesti luku-, lasku-, ja kirjoitustaidon turvaamiseksi kaikille. Oppimisvalmiuksien kehittymisen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Perhetaustan merkityksen tasaamispyrkimykset ja tyttöjen ja poikien oppimiseröjen vähentämistavoitteet ja keinot vuonna 2021. Koronapandemian arvioidut vaikutukset vuonna 2020 perustaitojen oppimiseen ja toimet oppimisvajeiden poistamiseksi.

Oikeus oppia –kehittämishjelmilla edistetään oppimista, tasa-arvoa ja hyvinvointia sekä vahvistetaan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laatua Marinin hallituksen hallitusohjelmaan sisältyvien linjausten mukaisesti. Tavoitteena on kaventaa ja ennaltaehkäistä oppimiseröjä sekä vahvistaa oppimisen tukea. Perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelmiaan on varattu kolmen vuoden aikana 180 miljoonaa euroa ja varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon kehittämishjelmiaan 125 miljoonaa euroa.

Opetusministeri Li Andersson on myöntänyt kesäkuussa 2020 yli **71 miljoonaa euroa Oikeus oppia -kehittämishjelmasta varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin ja laadun kehittämiseen**. Avustus koskee vuosia 2020-2021. Valtionavustus on tarkoitettu varhaiskasvatus- ja opetushenkilöstön palkkakustannuksiin. Tavoitteena on toimintakulttuurin muutoksen, inklusion, oppimisen ja hyvinvoinnin, tasa-arvoisuuden, yhdenvertaisuuden, vuorovaikutuksen ja lähipalvelu- ja lähikouluperiaatteen vahvistaminen. Lisäksi tehostetaan lapsen varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen järjestämisen kannalta välttämätöntä ja riittävän varhaista tukea. Valtionavustusta myönnettiin 115:lle varhaiskasvatuksen järjestäjälle yhteensä 20 148 674 euroa. Esi- ja perusopetuksen 188:lle järjestäjälle myönnettiin yhteensä 51 299 574 euroa. Avustusta varhaiskasvatukseen ovat saaneet kunnat ja kuntayhtymät, jotka järjestävät varhaiskasvatusta. Esi- ja perusopetuksen avustusta ovat saaneet kunnat ja kuntayhtymät sekä yksityiset yhteisöt, joilla on esiopetuksen ja perusopetuksen järjestämislupa. Tasa-arvoa ja laatua edistävällä valtionavustuksella on merkittävä vaikutus koulutuksellisen tasa-arvon ja oppimisen edellytysten vahvistamisessa. Avustuksella saadaan palkattua tarpeellista lisähenkilöstöä opetusryhmien lisäksi nyt myös varhaiskasvatuksen lapsiryhmiin. Vastaava valtionavustushaku toteutetaan myös vuonna 2021.

Perhetaustan merkitysten tasaaminen ja oppimiseröjen vähentämistavoitteet ovat valmistelussa osana Oikeus oppia –ohjelman valmistelutoimia. Oikeus oppia –hankkeella tavoitellaan pysyvää ja vaikuttavaa kehittämistä rakenteiden ja lainsäädännön kautta. Tätä varten on käynnistynyt laaja työryhmäyhteistyö. Ministeriö on asettanut kaksi työryhmää: toisen valmistelevaan tasa-arvoa koskevaa kokonaisuutta ja toisen edistämään lapsen ja oppimisen tukea ja inklusiivisuutta. Lisäksi on asetettu Oikeus oppia -varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen kansallinen foorumi, joka toimii opetusministerin johdolla.

Tasa-arvotyöryhmän tehtävänä on tehdä tarvittavat lainsäädäntöesitykset, jotta tasa-arvorahasta ja positiivisesta erityiskohtelusta saataisiin pysyvä osa varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen rahoitusjärjestelmää. Tasa-arvotyöryhmä valmistelee myös ehdotuksen eriarvoistumisen vastaisiksi toimenpiteiksi kesään 21 mennessä. Olennaista on tarkastella eriarvoistumista laajasti yhteiskunnallisena ilmiönä, paikallisesti ja myös kuntatasolla. Työryhmän esitys politiikkatoimenpiteistä tulee luovuttaa ministerille viimeistään 31.5.2021 ja ehdotuksen lainsäädännön muutoksiksi viimeistään 1.6.2022.

Oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmistelevan työryhmän tehtävänä on tehdä ehdotuksia teemaan liittyvän lainsäädännön muuttamiseksi lähikoulu- ja lähipäiväkotiperiaatteen vahvistamiseksi sekä henkilöstön tukeen liittyvän osaamisen lisäämiseksi varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa. Oppimisen ja lapsen tuen sekä sen saavutettavuutta vahvistetaan ja kehitetään mm. matalan kynnyksen palveluja. Työryhmä laatii väliraportin 30.4.2021 mennessä ja loppuraportin 30.8.2022 mennessä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on kutsunut apulaisprofessori Venla Berneliuksen Helsingin yliopistosta selvityshenkilöksi 15.6.2020 - 31.1.2021 väliseksi ajaksi. Selvityshenkilön tehtävänä on pohjustaa Oikeus oppia – varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen kehittämisohjelman työtä koulutuksellisen tasa-arvon ja positiivisen erityiskohtelun edistämiseksi. Bernelius tuottaa selvityksessään pitkän aikavälin kuvaa kansallisen tasa-arvotyön alueellisista, sosiaalisista ja muita lähtökohdista ja vertailee niitä kansainvälisesti. Lisäksi selvitys tuottaa tietoa alueellisten ja koulujen välisten erojen kehittymisestä. Opetus- ja kulttuuriministeriö on nimittänyt tutkijoista muodostuvan työryhmän tuottamaan selvityksen Oikeus oppia –kehittämisohjelmaan kirjatun varhaiskasvatuksen tuen mallin valmistelun pohjaksi.

Osana Oikeus oppia –ohjelmaa tuetaan myös oppimisen tuen vahvistamista esi- ja perusopetuksessa vuosina 2020-2021 yhteensä 7 miljoonalla eurolla. Erityisavustuksen tavoitteena on tuottaa oppimisen ja koulunkäynnin tukeen sekä inklusion toimeenpanoon liittyviä opetuksen järjestelyjä sekä tukea niiden valtakunnallisen levittämisen suunnittelua. Tämä edellyttää muun muassa matalan kynnyksen palvelujen kehittämistä, sivistystoimen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteistyötä, kolmiportaisen tuen rakenteen selkiyttämistä ja vahvistamista sekä VIP-verkostoyhteistyötä. Tavoitteena on pyrkiä varmistamaan, että jokainen lapsi ja nuori saa tarvitsemansa tuen suunnitelmallisesti, oikean vahvuusena mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Vastaava valtionavustushaku toteutetaan varhaiskasvatuksessa vuonna 2021.

OKM on julkistanut kesäkuussa opinto-ohjauksen kehittämisohjelman vahvistamaan opinto- ja oppilaanohjausta perusopetuksessa ja toisella asteella. Kehittämisohjelma on osa oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanoa ja samalla myös osa Oikeus oppia –ohjelmaa. Hallitus uudistaa perusopetuksen oppilaanohjausta luomalla uuden tehostetun henkilökohtaisen oppilaanohjauksen mallin osaksi perusopetuksen oppilaanohjausta. Tehostettua henkilökohtaista oppilaanohjausta voidaan suunnata 10 000 sitä tarvitsevalle oppilaalle vuodessa. Tehostetun henkilökohtaisen oppilaanohjauksen rahoitus toteutetaan valtionosuuksien kautta pysyvänä rahoituksena (3,2 milj. euroa vuodessa) ja oikeus tehostettuun oppilaanohjaukseen säädetään lailla. Opetushallitus työstää opetussuunnitelman perusteiden kautta ohjeistusta tämän toimeenpanoon.

Osana Oikeus oppia -kehittämisohjelmaa käynnistetään kansalliset selvitykset perusopetukseen valmistavan opetuksen tilanteesta ja vaikuttavuudesta sekä selvitys oppilaan oman äidinkielen opetuksen tilanteesta ja vaikuttavuudesta. Selvitysten tulosten pohjalta laaditaan toimenpide-ehdotukset valmistavan opetuksen ja oman äidinkielen opetuksen kehittämiseksi.

Oikeus oppia -ohjelmassa **tuetaan varhaiskasvatuksen ja koulujen johtamisjärjestelmien ja osaamisen kehittämistä vahvistamalla johtajien osaamista erityisesti koulutukselliseen tasa-arvoon, inklusioon, eriarvoistumiskehitykseen sekä moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen liittyen.** Osana johtajuuden

kehittämistä laaditaan suunnitelma tutkimusperustaisen johtamiskoulutuksen toteuttamiseksi varhaiskasvatukseen sekä esi- ja perusopetukseen. Lisäksi laaditaan kasvatus- ja koulutusalan johtajuuden kehittämisohjelma (ts. tiekartta) seuraavalle 10 vuoden ajanjaksolle, jonka osana kuvataan johtajuuden urapolut ja johtajakoulutuksen polut.

Perusopetuksen arviointiperusteiden uudistaminen on osa hallitusohjelman toimeenpanoon käynnistettyä perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelmaa oppimistulosten parantamiseksi ja eriarvoisuuden vähentämiseksi. Hallitusohjelman mukaisesti päättöarvioinnin kriteerien laatimisen keskeinen tavoite on oppilaiden yhdenvertaisuuden ja tasa-arvoisuuden vahvistaminen arvioinnissa. Tutkimukset ja oppimistulosten arvioinnit ovat osoittaneet jo pitkään, etteivät eri kouluissa annetut päättöarvosanat ole vertailukelpoisia, mikä asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan esimerkiksi silloin, kun päättöarvosanojen perusteella valitaan oppilaita toisen asteen oppilaitoksiin. Tutkimusten ja arviointien tulokset ovat osoittaneet selvästi, etteivät koulujen antamat päättöarvosanat ja oppilaiden osaaminen vastaa toisiaan. Perusopetuksen päättöarvosanat jakautuvat myös epätasaisesti sukupuolten välillä. Pojilta vaaditaan samaan arvosanaan vahvempaa osaamista kuin tytöiltä. Vallalla oleva arviointikulttuuri korostaa taitoja ja menetelmiä, jotka usein nähdään tytöille luontaisempina. Oppilaiden yhdenvertaisen kohtelun ja koulutuksellisen tasa-arvon kannalta on erittäin merkityksellistä, että koko maassa päättöarvosanat muodostetaan yhtenäisiä kriteereitä käyttäen. Osana Oikeus oppia-kehittämisohjelmaa Opetushallitus laatii tarkemmat **päättöarvioinnin kriteerit** opetussuunnitelman perusteisiin. Kriteerit tulevat voimaan vuoden 2021 alussa ja otetaan kaikissa peruskouluissa käyttöön 1.8.2021. Arviointiuudistuksen toimeenpanoon järjestetään kattavasti kansallista täydennyskoulutusta opettajille. Päättöarvioinnin kriteerien käyttöönoton ja niiden vaikutusten seuraamiseksi käynnistetään pitkäkestoinen tutkimushanke vuonna 2021 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana.

Koronapandemian arvioidut vaikutukset vuonna 2020 perustaitojen oppimiseen ja toimet oppimisvajeiden poistamiseksi

OECD:n syyskuussa 2020 julkaiseman raportin *The Economic Impacts of Learning Losses* (Hanushek; Woessmann, 2020) mukaan maailmanlaajuiset koulujen sulkemiset alkuvuodesta 2020 johtivat mittaviin oppimisen menetyksiin. Näillä menetyksillä on kestäviä taloudellisia vaikutuksia sekä oppilaisiin että kansantalouksiin, ellei niitä korjata tehokkaasti. **Raportin mukaan tutkimukset viittaavat siihen, että koulujen sulkemisen kohteena olevia peruskoulun ja toisen asteen oppilaita saattaa odottaa noin 3 prosenttia pienemmät tulot koko elinaikanaan. Valtioille tällaisiin menetyksiin liittyvä alhaisempi pitkän aikavälin kasvu saattaa tuottaa keskimäärin 1,5 prosenttia pienemmän vuotuisen BKT:n vuosisadan loppupuolella.** Taloudelliset menetykset korostuvat heikommassa asemassa oleville oppilaille ja opiskelijoille. Raportin mukaan ne oppilaat, joiden perheet eivät pysty tukemaan koulun ulkopuolella oppimista, kohtaavat muita suurempia oppimistappioita. Tämä puolestaan johtaa elinikäisten ansioiden syvempiin menetyksiin.

Pelkästään palaaminen 2019 rahoituksen ja toiminnan tasolle ei riitä, vaan raportissa suositellaan lisäpanostuksia kouluihin. Opetusmenetelmien monipuolistaminen, opettajan osaamisen kasvattaminen ja oppilaan yksilöllinen huomioiminen korostuvat koulujen totutella uudenlaiseen arkeen.

<https://www.oecd.org/education/The-economic-impacts-of-coronavirus-covid-19-learning-losses.pdf>

Kansallisten tutkimusten ja selvitysten perusteella voidaan arvioida, että oppimisvaje ja yksinäisten ja ahdistuneisuutta kokevien lasten määrä on kevään poikkeusolojen aikana lisääntynyt. Tutkimustieto antaa viitteitä siitä, että perheiden kyky tukea lasten ja nuorten oppimista ja hyvinvointia vaihtelee

runsaasti, ja kriisitilanteessa perheiden väliset erot korostuvat. Vanhempien pahoinvointi ja vanhemmuuden ongelmat vaikuttavat myös lasten ja nuorten hyvinvointiin ja stressitasoihin. Etäopiskeluajan kielteiset vaikutukset näyttävät kasautuneen samoille perheille ja lapsille.

Tampereen ja Helsingin yliopistojen toteuttaman korona-kevään vaikutuksia kartoittavan tutkimuksen ensitulokset osoittavat, että etäopetus jakoi oppilaita: osa oppilaista arvioi, että etäopetus sopii heille hyvin ja he kokivat oppivansa kotona tehokkaammin kuin koulussa. Kuitenkin lähes puolet yläkoululaisista ja kolmannes alakoululaisista arvioi oppineensa etäopetuksen aikana vähemmän kuin tavallisesti ja oppimisen ja koulunkäynnin tuki toteutui rehtoreiden, opettajien ja vanhempien mukaan normaalitilannetta heikommin. Noin puolet huoltajista koki lapsen poikkeusolojen koulunkäynnin ja siihen liittyneiden poikkeusjärjestelyiden lisänneen heidän stressiään. Huoltajan velvollisuuksien ja koulunkäynnin yhteensovittaminen koettiin haastavaksi. Erityisesti alakoululaisten huoltajat kokivat lapsensa koulunkäynnistä huolehtimisen kuormittaneen heitä. Lähes neljä viidestä alakoululaisten ja noin puolet yläkoululaisten huoltajista oli käyttänyt päivittäin enemmän aikaa lapsen koulunkäynnin tukemiseen kuin normaalitilanteessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja aluehallintoviraston kuntakyselyssä saatujen tietojen mukaan etäyhteyksiä hyödyntävä opetus on ollut haasteellisinta niille oppilaille, jotka lähiopetuksessakin tarvitsevat paljon ohjausta. Oppilaita, joita on ollut vaikea tavoittaa tai jotka eivät ole palauttaneet töitä tai eivät osallistuneet verkossa pidettäville oppitunneille, kuvataan oppilaita, joiden koulunkäynnissä on ollut vaikeuksia jo ennen etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen siirtymistä. Oppimis- ja kasvatustavoitteiden saavuttamisen osalta on koettu huolta, toisaalta osan oppilaista on todettu myös hyötynneen etäopetuksesta. Perheiden pääsy seuraamaan opiskelua tavanomaista lähempää ja tiiviimmin koettiin myönteisenä asiana ja koulun arvostuksen arveltiin nousseen tai nousevan jaettujen kokemusten myötä. Oppimisen näkökulmasta ongelmana nähtiin kuitenkin perheiden vaihtelevat valmiudet tukea oppilaiden koulunkäyntiä. Huoli oli kasvanut etenkin niiden oppilaiden kohdalla, joista oli huolta jo ennen poikkeusoloja.

Neurospectrum Oy:n yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen kanssa erityistä tai tehostettua tukea saavien lasten vanhemmille tekemän kyselytutkimuksen mukaan näiden lasten kevään 2020 etäopetusjaksolla korostui itsenäinen työskentely, jonka sujumisessa oli haasteita. Itsenäinen työskentely sujui yli puolella lapsista huonosti, satunnaisesti tai ei ollenkaan. Neljäsosa lapsista ei motivoitunut ollenkaan tehtävien itsenäiseen tekemiseen ja 15 prosenttia ei motivoitunut tehtävien tekemiseen edes vanhemman ohjauksessa. Vain 7 prosenttia lapsista teki koulutehtävät itsenäisesti ja lähes neljäsosa lapsista teki kevään aikana vain sellaisia kouluaineita, jotka olivat itseä kiinnostavia.

Tutkimuksen mukaan erityinen ja tehostettu tuki oli vähäistä etäopetuksen aikana. Kyselyyn vastanneiden vanhempien mukaan jopa 44 prosenttia lapsista ei saanut minkäänlaista erityistä tai tehostettua tukea korona-kevään etäopetuksen aikana. Lisäksi 18 prosentilla lapsista tuen määrä väheni verrattuna lähiopetukseen. Koronapandemian aikainen etäopetus kuormitti erityistä tai tehostettua tukea saavien lasten perheiden arkea ja heikensi huomattavasti vanhempien voimavaroja. Jopa 65 prosenttia vanhemmista kertoi, että koki omat voimavaransa etäopetuksen aikana huonommaksi tai selvästi huonommaksi kuin aikaisemmin. Oppilaat olivat eriarvoisessa asemassa riippuen tuen tarpeesta ja huoltajien tarjoamasta tuesta.

Karvin arvioinnin mukaan noin kolmasosassa opetuksen järjestäjien, perusopetuksen rehtoreiden ja perusopetuksen opettajien vastauksissa nousi esiin, että oppilaiden saama tuki kotoa vaihteli etäopetuksen aikana ja aikaansaai epätasa-arvoisuutta oppilaiden välille. Yli 80 prosenttia opettajista piti

oppimisen tuen järjestelyjä vaikeampina tai paljon vaikeampina kuin normaalioloissa. Lähiopetuksen puuttumisella arvioidaan olleen suurimmat vaikutukset yhdenvertaisuuden toteutumiseen erityisesti tukea tarvitsevien ja kielivähemmistöihin kuuluvien oppilaiden keskuudessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja aluehallintoviraston kuntakyselyssä opetuksen järjestäjät nostivat esiin poikkeusolojen keskeisiä vaikutuksia perusopetuksen osalta. Keskeisimpinä vaikutuksina nousi esiin selkeä tarve vahvistaa oppimisen tuen ja oppilashuollon toimia oppimisen ja hyvinvoinnin sekä yhdenvertaisuuden takaamiseksi.

Lukuvuonna 2020-2021 pyritään paikkaamaan kevään pitkän etäopetusjakson synnyttämää osaamisvajetta eduskunnan myöntämän 84 miljoonan euron lisämäärärahan puitteissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on jakanut määrärahan heinäkuussa varhaiskasvatukseen ja esi- ja perusopetukseen valtion erityisavustuksena koronaviruksen aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseen lukuvuodelle 2020-2021. Valtionavustus on tarkoitettu lasten ja oppilaiden kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseen ja varhaiskasvatuksen digitoimintakulttuurin kehittämiseen koronaviruksen aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseksi. Arvion mukaan eniten avustusta käytetään varhaiskasvatuksen osalta henkilöstön palkkaamiseen, esimerkiksi erityisopettajiin, opettajiin, sosionomeihin ja avustajiin sekä henkilöstön osaamisen kehittämiseen. Esi- ja perusopetuksen osalta yleisimpiä käyttökohteita ovat opetushenkilöstön palkkaaminen, esimerkiksi erityisopettajat, resurssiopettajat ja koulunkäynninavustajat sekä opetusresurssien vahvistaminen eli opettajien lisätunnit ja tukiopetuksen ja jakotuntien lisääminen sekä henkilöstön osaamisen kehittäminen.

Varhaisen tuen toimivuus

Panostukset kolmiportaisen tukijärjestelmän toimivuuden ja saavutettavuuden kehittämiseksi ja varmistamiseksi vuonna 2021 peruskoulussa ja toisella asteella. Varhaiskasvatuksen varhaisen tunnistamisen ja tukemisen kehittäminen. Oppimista ja sosiaalista kanssakäymistä vaikeuttavien tarkkaavaisuus- ym. neuropsykologisten häiriöiden ja mielenterveysongelmien varhaisen havaitsemisen ja niihin tarvittavan tuen ja hoidon kehittämistoimet vuonna 2021. Oppilas- ja opiskelijahuollon resurssien varmistaminen vuonna 2021. Opettajien osaamisen kehittäminen. Koronapandemian vaikutus tukijärjestelmien toimivuuteen vuonna 2020 ja tuen riittävyyden varmistaminen tulevana vuosina.

Hallitus toteutti **subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajauksen purkamisen**. Muuttunut lainsäädäntö tullut voimaan 1.8.2020. Elokuun alussa 2020 tuli voimaan varhaiskasvatustlain ja lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muutos. Lainmuutosten jälkeen kaikilla lapsilla on **yhtäläinen oikeus varhaiskasvatukseen** eikä perheen sosioekonominen asema tai asuinpaikka vaikuta enää lapsen varhaiskasvatusoikeuden laajuuteen. On tärkeää, ettei lasten varhaiskasvatukseen osallistumiselle olisi rakenteellisia esteitä.

Hallitus myös **pienensi yli 3-vuotiaiden lasten ryhmäkokoja** palauttamalla 1.8.2020 alkaen kolme vuotta täyttäneiden lasten osalta päiväkodeissa henkilöstömitoituksen 1:7:ään.

Viisivuotiaiden maksuttoman osa-aikaisen varhaiskasvatuksen kokeilun ensimmäinen vaihe käynnistyi 1. elokuuta 2018 ja päättyi 31. heinäkuuta 2019. Kokeilua päätettiin jatkaa ja kokeilun toinen vaihe alkoi 1.8.2019 ja päättyi 31.7.2020. Kokeilun ensimmäiseen vaiheeseen osallistui 19 kuntaa, toiseen vaiheeseen 26 kuntaa ja arviolta noin 18 300 lasta. Kokeilun kolmanteen vaiheeseen 1.7.2020 – 31.7.2021 osallistuu kuntien arvion mukaan 17 332 viisivuotiasta lasta 26 kunnassa. Kolmannella kaudella opetus- ja

kulttuuriministeriön myöntämän avustuksen määrää nostettiin kattamaan 79,23 prosenttia toteutuneesta asiakasmaksutulojen vähenemisestä.

Kokeilun tavoitteena on lisätä lasten osallistumista varhaiskasvatukseen sekä vaikuttaa suotuisasti heidän huoltajiensa työllisyyteen. Lisäksi tavoitteena on kehittää varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja palveluohjausta, lasten perustaitojen vahvistamista sekä pitkällä aikavälillä vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa Suomessa. Kokeilun ensimmäisessä vaiheessa opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämällä valtionavustuksella kunnille korvattiin 20 prosenttia arvioidusta asiakasmaksukertymän vähenemisestä ja toisessa vaiheessa korvaus nostettiin 40 prosenttiin. Koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) kokeilun ensimmäistä vaihetta koskeneen raportin mukaan kokeilulla on ollut myönteisiä vaikutuksia ja yhä useampi 5-vuotias lapsi oli osallistunut varhaiskasvatukseen. Kokeilukunnat kertoivat monista positiivisista vaikutuksista, esimerkiksi kuinka palveluohjausta on kehitetty ja perheitä on aktiivisesti tavoiteltu erilaisin yhteydenotoin. Keskustelu varhaiskasvatuksen merkityksestä on kunnassa lisääntynyt ja myös henkilöstön asenteissa on tapahtunut muutosta ja ymmärrys lasten oikeudesta varhaiskasvatukseen on vahvistunut. Kunnissa on myös mietitty perhepäivähoidossa olevien lasten varhaiskasvatuksen järjestelyjä sekä lapsiryhmien muodostamista siten, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kirjatut tavoitteet voidaan saavuttaa.

Kaksivuotisen esiopetuksen kokeilun kokeilulaki on ollut eduskunnan lähetekeskustelussa 5.10.2020. Kokeilun tarkoituksena on vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa ja nostaa varhaiskasvatuksen osallistumisastetta. Kokeilun tarkoituksena on myös kehittää esiopetuksen laatua ja vaikuttavuutta, selvittää varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen välisiä jatkumia, perheiden palveluvalintoja sekä saada tietoa kaksivuotisen esiopetuksen vaikutuksista lasten kehitys- ja oppimisedellytyksiin, sosiaalisiin taitoihin ja terveen itsetunnon muodostumiseen. Kokeilun on tarkoitus antaa tietoa kaksivuotisen esiopetuksen valtakunnallista toimeenpanoa koskevaa päätöksentekoa varten, eli esiopetuksen laajentamista koko viisivuotiaiden ikäluokkaan. Kokeiluun osallistuu otos kahdesta ikäluokasta eli 2016 ja 2017 syntyneitä lapsia. Kokeilu alkaa syksyllä 2021 ja päättyy keväällä 2024. Kokeiluryhmään kuuluvilla lapsilla on velvollisuus osallistua esiopetukseen tai esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan muuhun toimintaan. Kokeilun vaikuttavuutta arvioitaisiin satunnaistettuna kenttäkokeiluna siten, että osa lapsista osallistuu kaksivuotiseen esiopetukseen samalla kun vertailukelpoinen joukko lapsia osallistuu nykykäytännön mukaiseen varhaiskasvatukseen ja yksivuotiseen esiopetukseen. Valikoitumisen estämiseksi kunnilla ei itsellään ole mahdollisuutta hakeutua kokeiluun tai kieltäytyä osallistumasta. Lasten otannassa huomioidaan lapsiväestön edustavuus mm. suomen, ruotsin ja saamen sekä alueellisen edustavuuden osalta. Opetushallitus laatii kokeilulle opetussuunnitelman perusteet, jossa huomioidaan erityisesti nuorimpien lasten erityiset kehitykseen ja kasvatukseen liittyvät erityispiirteet, ja tukee esiopetuksen järjestäjiä perusteasiakirjan toimeenpanossa. Näiden perusteiden pohjalta kokeiluun valitut kunnat laativat paikallisen opetussuunnitelman kokeiluun kuuluvia toimipaikkoja varten. Kokeilua seurataan ja arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen laatutyötä kehitetään. Tarkoitus on tuottaa varhaiskasvatuksen kentälle konkreettisia työvälineitä, joita voidaan hyödyntää toiminnan (mm. pedagogiikka, tuen toteutuminen, johtajuus) arvioinnissa ja kehittämisessä. Laadunarviointityökalut liitetään osaksi kansallista, digitaalisesti toteutettavaa laadunarviointijärjestelmää. Tämä kehittämistyö Karvissa tehtävä kehittämistyö on herättänyt myös kansainvälistä mielenkiintoa.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmien tekeminen velvoittavaksi myös varhaiskasvatuksessa etenee sosiaali- ja terveysministeriössä ja oikeusministeriössä.

Neuvolan ja varhaiskasvatuksen tutkimushankkeessa pyritään nostamaan varhaiskasvatuksen osallistumisastetta kehittämällä neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyökäytäntöjä sekä

varhaiskasvatuksen palveluohjausta. Hankkeessa on tarkoitus mm. selvittää nykyisiä neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyökäytäntöjä sekä palveluohjauksen käytäntöjä.

Osana Oikeus Oppia –ohjelmaa parannetaan **lasten perustaitojen oppimista ja digitaitojen yhdenvertaista oppimista**. Osana perustaitojen vahvistamista ja yhdistyneenä kaksivuotisen esiopetuksen ja maksuttoman 5-vuotiaiden varhaiskasvatuksen kokeiluihin Karvi suorittaa selvityksen 5-vuotiaiden pedagogiikan ja taito- ja taideaineiden nykytilasta varhaiskasvatuksessa. Digitaitojen yhdenvertaista oppimista edistetään Uusi lukutaito-kehittämishajelmalla.

Vuonna 2020 on aloittanut toimintansa **laaja tuen ja inklusion kehittämisen työryhmä**, jonka tavoitteena tarkastella lainsäädännön, käsitteiden ja toimintakäytäntöjen sekä lähipalvelun uudistamistarpeita sekä varhaiskasvatuksessa että esi- ja perusopetuksessa. Työryhmän toiminta jakautuu kahteen jaostoon, joista toinen keskittyy varhaiskasvatukseen ja toinen esi- ja perusopetukseen, kuitenkin niin, että näiden välille pyritään rakentamaan mahdollisimman tarkoituksenmukainen ja perusteltu jatkumo. Työryhmän toimikausi on vuoden 2022 loppuun.

Tuen toimintojen kehittämiseen ja toteuttamiseen on saatu pysyvää rahoitusta 15 milj euroa valtion budjettiriihessä alkaen vuodesta 2021.

Kiusaamisen ehkäisyyn ja lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen luodaan varhaiskasvatuksessa tutkimuspohjainen toimenpideohjelma.

Johtajuuden tukemisen ja osaamisen kehittämisen osalta selvitetään varhaiskasvatuksen johtajuuden nykytilanne (Karvi), luodaan johtajuuden tukimateriaalia esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toimeenpanoon, sekä johtajuuden kehittäjä- ja tutkijaverkostot (OPH). Lisäksi kehitetään johtajuuden koulutusohjelma, joka vastaa entistä paremmin vaativan opetus- ja kasvatusalan johtamisen tarpeisiin.

Hallitus päätti budjettiriihessä syyskuussa 2020, että **varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja** alennetaan 70 miljoonalla eurolla. Maksujen alennukset tulisivat voimaan 1.8.2021.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annettua lakia (1503/2016) siten, että varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja alennettaisiin nostamalla tulorajoja 31 prosenttia. Lisäksi sisaruksilta perittäviä maksuja ehdotetaan alennettavaksi siten, että toisesta lapsesta perittävä maksu olisi 40 prosenttia nuorimman lapsen laskennallisesta kokoaikaisen varhaiskasvatuksen maksusta. Muutoksen johdosta kuntien maksutuottojen arvioidaan alenevan noin 70 miljoonaa euroa. Tämä kompensoidaan kunnille kohdistamalla aiempaa suurempi osa yhteisöveron tuotosta kunnille. Verontilityslain ja tuloverolain muuttamisesta annetaan erillinen hallituksen esitys. Esitys liittyy valtion vuoden 2021 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Maksujen alentamisen tavoitteena on nostaa varhaiskasvatuksen osallistumisastetta ja edistää erityisesti naisten työllistymistä.

2) Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen osasto

Selvitys varhaisen tuen toimivuudesta toisella asteella

Ammatillisen koulutuksen uudistuksessa (531/2017) on otettu huomioon monin tavoin opiskelijoiden tuen ja ohjauksen tarpeet sekä vahvistettu varhaista tukea. Jokaiselle ammatillisen koulutuksen aloittavalle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma, johon kirjataan yksilölliset osaamisen tunnistamista, tunnustamista, hankkimista, kehittymistä ja osoittamista sekä ohjaus- ja tukitoimia koskevat tiedot, mukaan lukien erityinen tuki. Vahvan henkilökohtaistamisen kautta edistetään yksilöllisten tarpeiden ja opiskelupolkujen huomion ottamista ja suunnittelua sekä opiskelijan osallisuutta. Henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman avulla voidaan opiskelijan opintojen toteutumista seurata ja arvioida sekä päivittää opintojen edetessä.

Ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa tuetaan opiskelijan valmiuksia hakeutua ja suorittaa tutkintokoulutus sekä varhaisen tuen keinoin tunnistetaan opiskelijoiden oppimisvaikeuksiin, mielenterveyteen tai muihin haasteisiin liittyvät tuen tarpeet sekä löydetään keinoja tukitoimien, ohjauksen ja muiden tarvittavien palvelujen järjestämiseen.

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijalla on myös oikeus saada eri oppimisympäristöissä sellaista opetusta ja ohjausta, joka mahdollistaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamisen sekä tukee opiskelijoiden kehitystä hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Opiskelijalla on oikeus henkilökohtaiseen ja muuhun tarpeelliseen opinto-ohjaukseen.

Osana tutkintokoulutusta voidaan tutkinnon perusteissa määrätyn lisäksi järjestää opiskelijalle opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja. Opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen tarkoituksena on, että opiskelija hankkii sellaista yksilöllisiin tarpeisiinsa perustuvaa osaamista, joka antaa hänelle edellytykset osallistua tutkintokoulutukseen ja osoittaa osaamisensa näytössä tai muulla tavoin. Opiskelijalla on oikeus myös erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea. Vaativan erityisen tuen tehtävän saaneen koulutuksen järjestäjän tehtävänä on järjestää koulutusta opiskelijoille, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia taikka vaikea vamma tai sairaus, joiden vuoksi opiskelija tarvitsee yksilöllistä, laaja-alaista ja monipuolista erityistä tukea. Edellä kuvattujen ammatillisen koulutuksen eri tukimuotojen tarkoitus on sekä ennaltaehkäistä ongelmien kasaantumista, että tarjota varhaista tukea opiskelijalle heti, kun erityisen tuen tarve havaitaan. Ammatillisen koulutuksen toteutustapojen joustavuus tukee edellä kuvattujen erilaisten varhaisen tuen tavoitteiden toteuttamista.

Ammatillisen koulutuksen kehittämistoimet vuonna 2021

Ammatillisessa koulutuksessa toteutetaan vuonna 2021 useita erilaisia kehittämistoimia, jotka vahvistavat opiskelijoiden varhaista tukea. Tällaisia ovat esimerkiksi Oikeus osata –ohjelma (ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelma) ja opinto-ohjauksen kehittämisohjelma.

Ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelma (Oikeus osata –ohjelma)

Oikeus osata -ohjelman tavoitteena on varmistaa ammatillisen koulutuksen laatua ja tukea toiminnan jatkuvaa parantamista ammatillisen koulutuksen laatustrategian vaikuttavuustavoitteiden ja linjausten mukaisesti. Lisäksi ohjelman tavoitteena on kaventaa ja ennaltaehkäistä sukupuolesta, sosioekonomisesta taustasta, asuinpaikasta tai tuen tarpeesta johtuvia eroja oppimisessa ja

oppimistuloksissa ja edistää näin tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ammatillisessa koulutuksessa. Kehittämishjelma tukee myös hallituksen keskeisten toimenpiteiden, kuten oppivelvollisuuden laajentamisen, jatkuvan oppimisen uudistuksen sekä kotouttamista tukevien kehittämistoimien valmistelua. Kehittämishjelmalla jatketaan ja tehostetaan ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanon tukemista.

Oikeus osata –ohjelma muodostuu neljästä toisiinsa kytkeytyvästä toimenpidekokonaisuudesta:

1. oppimisen edellytysten ja oppimistulosten parantaminen
2. hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen
3. toimintakulttuurin uudistamisen ja sen johtamisen tuki
4. kyky vastata toimintaympäristön muutoksiin

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden oppimisen edellytyksiä ja oppimistuloksia parannetaan mm. opetuksen, ohjauksen ja opiskelun tuen määrää lisäämällä, kehittämällä opinto-ohjausta sekä varmistamalla ammatillisen koulutuksen laatu. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt vuosina 2019-2020 ammatillisen koulutuksen järjestäjille 100 miljoonaa euroa opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen sekä opetuksen ja ohjauksen tukitoimiin. Hallitus linjasi budjettiriihessä, että ammatillisen koulutuksen opettajien ja ohjaajien palkkaamiseen kohdennetaan yhteensä 150 miljoonaa euroa vuosille 2021-22.

Opetuksen ja ohjauksen määrän lisäämisen ohella kehitetään mm. opinto-ohjausta ja sen laatua sekä vahvistetaan opiskelijoiden perustaitoja ja jatko-opintovalmiuksia.

Ennaltaehkäisevien toimintamallien kehittäminen sekä varhaisen tuen toimivuus

Opinto-ohjauksen kehittämisen ja ohjauksen laadun parantamisen tavoitteena on vahvistaa oppilaan- ja opinto-ohjauksen toteutumista, toimintatapoja, yhteistyötä, systemaattisuutta sekä jatkumoa etenkin peruskoulusta toiselle asteelle, mutta myös siitä eteenpäin jatko-opintoihin tai työelämään. Hyvän ohjauksen kriteerit uudistetaan osana valtakunnallisen verkoston koordinaatiota.

Toteutuksessa huomioidaan erityisesti ne opiskelijat, jotka voisivat jäädä ilman opiskelupaikkaa. Tavoitteena on perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen sujuva siirtymä tarkoituksenmukaiseen perusopetuksen jälkeiseen koulutukseen.

Opintojen aikaista ohjausta kehitetään, jotta voidaan varmistaa opintoihin kiinnittyminen koulutuksen alussa ja opintojen aikaisissa siirtymissä. Erityisesti kehitetään vertaisohjauksen toimintamalleja yhdessä opiskelijoiden kanssa. Tavoitteena on yhteisöllisyyden vahvistaminen ja kiusaamisen ehkäisy kaikissa oppimisympäristöissä (ml. digitaaliset ja työelämän oppimisympäristöt) sekä opiskelijoiden toimintakyvyn vahvistaminen ja ennaltaehkäisevä työ. Lisäksi kehitetään systemaattisia tapoja tunnistaa oppimisvaikeuksia ja tuen tarpeita sekä parannetaan oppimistaitoja. Tavoitteena on myös luoda tasalaatuiset ja eri alueiden erityispiirteet huomioivat toimintamallit, joiden pohjalta toimitaan keskeyttämistä edeltävissä tilanteissa, keskeyttämistilanteessa ja keskeyttämisen jälkeen. Erityisesti keskitytään niihin kiinnittymisen haasteita kokeviin opiskelijoihin, jotka eivät ole hakeutuneet mihinkään koulutukseen sekä muihin keskeyttämisen kannalta kriittisiin kohderyhmiin. Osana opinto-ohjauksen kehittämistä ja ohjauksen laadun kehittämistä uudistetaan hyvän ohjauksen kriteerit.

Opiskelijoiden perustaitojen ja jatko-opintovalmiuksien vahvistamisen tavoitteena on kehittää opiskelijoita motivoivia ja kannustavia pedagogisia menetelmiä sekä matalan kynnyksen toimintatapoja, joilla voidaan vahvistaa kaikenikäisten oppijoiden perustaitoja ja jatko-opintovalmiuksia.

Yhteisten tutkinnon osien suorittamistapoja monipuolistetaan vahvistamalla opettajien ja ohjaajien pedagogista osaamista. Myös koulutusten verkkototeutuksissa varmistetaan riittävä henkilökohtainen ohjaus ja tuki opiskelijoille sekä mahdollisuudet vuorovaikutukseen ja yhteisölliseen työskentelyyn. Etäopetukseen liittyviä valmiuksia vahvistetaan muun muassa työelämässä tapahtuvassa oppimisessa ja näytöissä.

Hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamisessa ovat painopistealueina 1) Opiskelijoiden vaikuttamismahdollisuuksien ja opiskelijakuntatoiminnan kehittäminen, 2) Liikkuva Amis -toiminnan ja Ammattiosaajan työkykypassin käytön laajentaminen, 3) Yhteisöllisen toimintakulttuurin vahvistaminen ja 4) Ammatillisen koulutuksen turvallisuuskulttuurin kehittäminen.

Toimintakulttuurin uudistamisen ja sen johtamisen tuen painopisteinä ovat 1) koulutuksen järjestäjien muutosjohtamisen tuki ja 2) Pedagogisen johtamisen ja palvelujen johtamisen kehittäminen.

Koulutuksen järjestäjien muutosjohtamisen tuen tavoitteena on kehittää johdon muutosjohtamisosaamista tukemaan organisaation uudistumista erilaisissa ja erikokoisissa muutostilanteissa. Tarkoituksena on luoda edellytyksiä suunnitelmalliseen, hallittuun ja jatkuvaan muutosten johtamiseen ja kasvattaa muutoskyvykkyyttä organisaatiossa ja sen eri tasoilla. Muutosjohtamisosaaminen liittyy oppimistulosten ja oppimisen edellytysten parantamiseen, hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamiseen sekä kykyyn vastata toimintaympäristön muutoksiin.

Pedagogisen johtamisen ja palvelujen johtamisen kehittäminen tavoitteena on kehittää koulutuksen järjestäjien pedagogista johtamista ja palveluprosessien johtamista sekä edistää jo tuotettujen ja hyviksi havaittujen toimintamallien ja -prosessien toimeenpanoa ja käyttöönottoa. Asiakaslähtöinen prosessi on myös pedagogisessa johtamisessa keskeinen.

Tavoitteena on kehittää ammatillisen koulutuksen asiakkaiden kannalta keskeisten palveluiden palveluprosessien johtamista. Näitä ovat esimerkiksi HOKS-prosessi, työpaikalla järjestettävän koulutuksen prosessit sekä työelämäpalveluiden ja hakeutumispalveluiden prosessit.

Oppilas- ja opiskelijahuollon resurssien varmistaminen vuonna 2021

Opiskeluhuollosta säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013), perusopetuslaissa (628/1998), lukiolaissa (714/2018) ja laissa ammatillisesta koulutuksesta (531/2017). Opiskeluhuoltoon sisältyvästä opiskeluterveydenhuollosta säädetään lisäksi Terveystieteidenhuoltolaissa (1326/2019, §17) ja Valtioneuvoston asetuksessa 338/2011.

Opiskeluhuollon tavoitteena on opiskelijoiden oppimisen, terveyden, hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen sekä varhaisen tuen turvaaminen. Opiskeluhuolto edistää oppilaitosyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu on turvattava. Opiskeluhoitotyö sisältää yhteisöllisen ja yksilöllisen työn.

Psykologi- ja kuraattorimitoitukseen on kehyksessä varattu perusopetuksen ja toisen asteen oppilas- ja opiskeluhoollon parantamiseen pysyvää rahoitusta 10 milj. euroa vuonna 2021, 20 milj. euroa vuonna 2022 ja 29 milj. euroa vuodesta 2023 lukien.

Valmistelun yhteydessä kuraattorien kelpoisuusvaatimuksia tulee tarkistaa.

Lukiokoulutus

Lukiolaissa (2018) säädettiin oppimisen tuesta lukiokoulutuksessa. Opiskelijalla, jolla on kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, on oikeus saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea hänen yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Velvoite astuu voimaan elokuussa 2021, jolloin otetaan käyttöön lukiokoulutuksen uudet opetussuunnitelmat.

3) Kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto

Taiteen ja kulttuurin toimiala

Kulttuurin, taiteen ja musiikin tila vuonna 2020, koronasta aiheutuneet ongelmat, koronatilanteen esille tuomat ongelmat näiden alojen toimijoiden toimeentulossa, kuntien taloudellisten tilanteiden ja niiden vaihteluiden vaikutukset, koronatilanteessa annetun valtion tuen riittävyys ja kohdentumisen osuvuus.

Vuoden 2021 talousarvioehdotuksen keskeiset painopisteet näillä toimialoilla, rahoituksen riittävyys ottaen huomioon koronapandemian vaikutukset vuonna 2020 ja sen arvioitu jatkuminen vuonna 2021.

Vuosi 2019 oli monin tavoin menestyksellinen ja ennätyksellinen taiteen ja kulttuurin toimialalla. Kävijämäärät jatkuivat korkeina; museoissa kävijäennätys, 7,6 milj. kävijää, kuvataidekohteisiin tehtiin ennätykselliset 4,8 milj. käyntiä, tanssiesitysten ja sirkusesitysten katsojamäärät nousivat, kotimaisten elokuvien teatteri ensi-iltoja oli 42 jne. Musiikkialan kotimainen kokonaisarvo ja suomalaisen musiikin vienti jatkoivat kasvua ja musiikkialan kokonaisarvon ollessa jo 988 milj. euroa ja musiikkiviennin markkina-arvon yhteensä noin 82 milj. euroa. Myös kirjallisuusviennin tulot kasvoivat.

Maaliskuussa 2020 kaikki muuttui ja isku kohdistui välittömästi ja voimakkaasti kulttuurialaan. Koronapandemialla on ollut mittavat vaikutukset taiteen ja kulttuurin toimialoille kansainvälisesti ja kansallisesti. Konsertit, keikat, festivaalit ja muut tapahtumat peruuntuivat keväällä ja kesällä suurelta osin kokonaan tai ne järjestettiin suunniteltua pienempinä. Syksy 2020 on edelleen toimialalla hyvin haastava. Näytäntö/konsertti/näyttelykausi toteutuu rajoitetuille yleisöille eivätkä lipputulot kata syntyviä kuluja. Kiertue-, vierailu- ja muu liikkuvuuteen perustuva toiminta on rajoittunutta tai loppunut kokonaan. Teosmyynti on vaimeaa ja taiteilijoiden muu toiminta, kuten opettaminen, messuilla esiintyminen, erilaiset luentotilaisuudet, kirjallisuustapahtumat yms., jotka ovat tuoneet tuloa, on loppunut käytännössä kokonaan. Samalla esimerkiksi kirjojen markkinointitilaisuudet ovat vähentyneet, mikä vaikuttaa kirjojen myyntiin. Suurelta osin alan vienti muihin maihin on myös estynyt, mikä osaltaan vaikeuttaa tilannetta esim. musiikkialalla. Freelancereille ja muille itsensä työllistäjille, joita on suurin osa esim. esittävän taiteen ammattilaisista, ei ole työtilaisuuksia.

Taidealan ammattien työttömät ja lomautetut vuosineljänneksittäin

(keskiarvo, lukuihin sisältyvät kokoaikaisesti lomautetut)

Taidealan ammatit	2019 I	2019 II	2019 III	2019 IV	2020 I	2020 II
Työttömät	6449	6657	6846	6258	6929	10483
- joista lomautetut	88	95	89	100	261	1909

Kulttuuri on keskisuuri toimiala, jonka osuus BKT:sta on noin 3,5 %, ja ala työllistää noin 100 000 – 130 000 henkilöä. Se on toimialana suurempi kuin puuteollisuus, maatalous ja metsästys tai elintarviketeollisuus ja vain hieman pienempi kuin majoitus- ja ravitsemustoiminta. Taiteen ja kulttuurin toimialalla on suuri kasvupotentiaali, ja alan toimijoiden elinvoimaisuudesta, ammattilaisten osaamisesta ja toiminnan jatkumisesta ja säilymisestä koronakriisin vaikeuksissa on tärkeää huolehtia. Alan vaikutukset ovat

kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti taloudellisesti merkittäviä, mutta alalla on myös isot sosiaaliset ja henkiseen hyvinvointiin ja selviytymiseen liittyvät vaikutukset.

Keväällä 2020 kunnille suunnatun Covid-19 –kyselyn mukaan kuntien kulttuuritoiminnan tilanne heikentyi kevään 2020 aikana. Palvelut oli keskeytetty monissa kunnissa kevään ajaksi. Osa pystyi siirtämään palveluita verkkoon tai pieni osa toteuttamaan ulkotiloissa. Osalla kunnista oli haasteita siirtää toimintaa digitaalseksi. Poikkeus- ja sulkuajan nähtiin vaikuttavan muun muassa kuntalaisten ja sitä myötä kunnan hyvinvointiin ja elinvoimaan negatiivisesti. Huolestumista ilmaistiin kuntalaisten osallisuuden toteutumisesta ja sosiaalisten suhteiden puuttumisesta. Osassa kuntia vaikutus nähtiin suureksi, koska säännöllisiin kulttuuripalveluiden tapahtumiin oli osallistunut ennen koronaa paljon riskiryhmäläisiä. Kulttuuritapahtumien peruuttamisella nähtiin olevan vaikutuksia matkailuun ja tätä myöden myös yrittäjien toimeentuloon. Kuntien kulttuuritoiminnalla on vaikutuksia laajemmin kulttuuri- ja taidekentälle. Kunnista 29 % oli kyselyhetkellä antanut vuokrahelpotuksia kulttuuri- ja taidetoimijoille ja 32 % oli antanut avustuksia tilanteen helpottamiseksi. Vain kuusi prosenttia kunnista ilmoitti perineensä avustuksia takaisin. Kunnista 21 % oli lomauttanut tai keskeyttänyt palkanmaksun kulttuuritoiminnan henkilöstön osalta. Muihin tehtäviin oli kulttuuritoiminnan henkilöstöä siirtänyt 29 % kunnista.

Kuntien tuottamilla kulttuuripalveluilla on suuri merkitys asukkaiden osallisuuden, aktiivisuuden ja sosiaalisten suhteiden osalta. Jotta kuntien ja yhteiskunnan joustavuus säilyy, palveluita on olennaista toteuttaa. Kuntien kulttuuripalvelut ovat merkityksellisiä myös taiteen ja kulttuurin ammattilaisille, sillä kunnat palkkaavat taiteilijoita ja muita luovan alan ammattilaisia sekä myöntävät näille avustuksia. Kuntien avustukset ovat merkityksellisiä myös kolmannen sektorin toimijoille. Erityisesti näiden toiminta nähtiin keväällä 2020 tehdyn kyselyn perusteella voivan vaarantua.

Alojen kriisiytyminen ja selviytymisstrategiat

Henkinen kriisinkestävyys, kriisistä selviäminen ja resilienssi nousevat pandemian pitkittyessä yhä tärkeämpään asemaan. Kulttuuri on yksi keskeinen terveyttä ja hyvinvointia edistävä tekijä. Useissa tutkimuksissa on todettu, kuinka osallistuminen taide- ja kulttuuritoimintaan lisää terveyttä ja hyvinvointia, mistä viimeisimpänä todisteena on WHO:n mittava, näyttöihin perustuva tutkimuskoonti (Health Evidence Network-synteesiraportti 2019) taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista. Raportin perusteella voidaan kiistatta vahvistaa, että taide ja kulttuuri ovat yhteydessä hyvinvointiin, terveyteen ja sosiaaliseen osallisuuteen. Taiteella ja kulttuurilla on myös demokratiaa ja yhteiskuntarauhaa ylläpitävä vaikutus osana peruspalvelujen luonteista toimintaa.

Koronasta jo aiheutuneet ja aiheutuvat vaikeudet kohdistuvat sekä taiteen ja kulttuurin alan ammattilaisiin, erityisesti freelancereihin ja itsensä työllistäjiin että yhteisöihin. Alalla on aina ollut poikkeuksellisen paljon freelancereita, itsensä työllistäjiä ja toimeentulonsa monista eri lähteistä hankkivia ammattilaisia. Tämä koskee erityisesti kuvataiteilijoita, mutta myös muiden taiteenalojen, kuten esimerkiksi esittävän taiteen alan ammattilaisia. Esimerkiksi Suomen Näyttelijäliiton jäsenistä jo 70 prosenttia on freelancereita. Näiden ryhmien asema työtilaisuuksien, kiertueiden, näyttelyiden, esitysten jne. loputtua tai vähennyttyä on vaikea.

Taiteen ja kulttuurin alan ammattilaisille osoitettiin kuluvan vuoden lisätalousarvioissa (II ja IV LTA:t) yhteensä 10,3 milj. euroa ja Taiteen edistämiskeskus jakoi määrärahan 3000 euron suuruisina korona-apurahoina. Hakemuksia lähetettiin yli 9000, joista apurahaa voitiin myöntää yhteensä 3433 hakijalle.

Yhteensä opetus- ja kulttuuriministeriölle, Suomen elokuväsäätiölle ja Taiteen edistämiskeskukselle on osoitettu kuluvan vuoden lisätalousarvioissa jaettaviksi koronatukea avustuksina yhteisöille, taiteen

perusopetusta antaville oppilaitoksille ja alan ammattilaisille 75,6 milj. euroa. Lisäksi lisärahoitusta on myönnetty lisätalousarvioissa toimialan virastoille kuten Museovirastolle ja Suomenlinnan hoitokunnalle, yhteensä noin 3 milj. euroa kompensoimaan pääsylipputulosten menetyksiä.

Elinkeino toimintaa harjoittavista toimijoista osa on hakenut ja saanut avustuksia myös Business Finlandista, ELY-keskuksista ja kunnista sekä kustannustukea valtiokonttorista.

Taiteen ja kulttuurin alan koronatuot ovat olleet todella tarpeen. Niiden ansioista suuri osa toimijoista on pystynyt jatkamaan toimintaansa, vaikka toiminta onkin supistunut tai peruuntunut kokonaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut ministeriöstä jo aiemmin avustusta saaneita organisaatioita myöntämällä avustuksiin lisää käyttöaikaa tai tarvittaessa muuttamalla avustuksen käyttötarkoitusta hakijoiden hakemusten mukaisesti, jotta avustusten takaisinperinnöiltä välttyttäisiin ja organisaatiot voisivat käyttää avustukset muuttuneiden tilanteiden mukaisesti.

Kulttuurin alat ovat selviämässä koronaviruksesta eri tavoin. Yleisötilaisuuksien järjestämisen tultua mahdolliseksi kevään jälkeen on esitystoimintaa jatkettu supistuneille yleisöille. Kun normaalitilanteessa valtaosa esitystoimintaa budjetoidaan realistisesti noin 60-90 % täyttöasteelle, voidaan voimassa olevilla rajoituksilla yleisöjä täyttää noin 30-50 % täyttöasteella, mikä johtuu kiinteistä istuinsijoittelusta. Ohjelmistojen on kevennetty, ensi-iltoja on siirretty, ohjelmistoa on vaihdettu kalliista ja raskaasta kevyempiin, vierailuesityksiä on peruttu. Nämä toimet ovat vähentäneet kuluja. Toisaalta tulot ovat jääneet ja tulevat jäämään saamatta johtuen muun muassa tekijänoikeustulosten vähentymisestä, mikä tulee näkymään viiveellä, vuokratuottojen vähenemisestä, kansainvälisten tulosten vähenemisestä ja viennin hidastumisesta ja useissa tapauksissa loppumisesta. Digitaalisia mahdollisuuksia on käytetty enemmän kuin aikaisemmin.

Museoiden ja kulttuuriperintökohteiden yleisömäärissä ja omien tulosten hankkimisessa tilanne vaihtelee suuresti museokohtaisesti ja alueellisesti. Kotimaan matkailun lisääntyessä monissa alueellisissa museoissa kävijämäärät ovat lähellä normaalia. Pääkaupunkiseudun museoissa kävijämäärät ovat kuitenkin vain 30-50 % normaalitasosta. Tähän vaikuttavat erityisesti ulkomaisten kävijöiden puuttuminen lähes kokonaan. Myös suurten näyttelyiden kävijämäärät, koululaiskäynnit ja ryhmävierailut ovat laskussa. Museoihin samoin kuin muihinkin kuntien ylläpitämiin kulttuurilaitoksiin tulevat vaikuttamaan kuntien taloustilanteen heikkeneminen ja mahdolliset säästötoimenpiteet. Myös museoissa tärkeäksi on tullut digitaalisesti saatavilla olevien aineistojen ja palveluiden saatavuuden ylläpitäminen ja kehittäminen.

Elokuvateatterit toimivat tällä hetkellä tappiolla johtuen rajoitetuista yleisöistä. Kiinteät kulut pyörivät kuitenkin normaalisti ja tulopuolella ollaan merkittävästi viime vuotta jäljessä.

Kulttuuritapahtumien ja festivaalien tulonmuodostuksesta 40-70 % muodostuu lipunmyynnistä. Kiinteät kulut juoksevat, vaikka osa kustannuksista jää syntymättä tapahtumien ja festivaalien peruuntuessa tai tultua järjestettyä aiottua pienempinä. Tappiot ovat osin suuria, joten valtion myöntämällä tuilla on ollut alalle merkittävä vaikutus.

Näyttelytoiminta taidegallerioissa ja visuaalisten taiteiden, muotoilun ja arkkitehtuurin alan tapahtumat ovat menettäneet runsaasti kävijöitä ja kotimaan- ja ulkomaan myyntituloja ja muita tuloja. Kuten muillakin taiteenaloilla, jäävät taiteilijoiden tulot merkittävästi pienemmiksi kuin normaalisti.

Myös kirjallisuuden kokonaan peruuntuminen aiheuttaa niille merkittävät tappiot. Messujen peruuntuminen tai toteutuminen virtuaalisesti vähentää kirjallisuutta, mikä vaikuttaa suoraan kustantajien ja kirjailijoiden tuloihin. Korona on myös vähentänyt kirjailijoiden työtilaisuuksia muun muassa kouluissa ja muissa tapahtumissa.

Parhaillaan valtioneuvostossa on vireillä kuluvan vuoden seitsemännen lisätalousarvion valmistelu.

4) Nuoriso- ja liikuntapolitiikan osasto

Nuorisopolitiikan vastuualue

Taustaa koronatilanteesta nuorten ja nuorisoalan osalta

Koronapandemia on lisännyt lasten ja nuorten eriarvoistumista. Toisilla perheillä on voimavaroja ja resursseja tukea etäkoulussa ja etäharrastuksissa sekä viettää yhteistä vapaa-aikaa. Toisille lapsille ja nuorille oma koti taas ei ole turvallinen paikka, vaan koulujen, nuorisotilojen ja harrastusten sulkeuduttua, he viettivät aikaansa kaduilla, puistoissa ja kauppakeskuksissa.

Koronatilanteen alkaessa keväällä 2020 nuorisotyö ja nuorten harrastustoiminta siirtyivät valtaosin tehtäväksi erilaisilla digitaalisilla alustoilla. Siirtyminen sujui pääosin hyvin. Tästä voimme osittain kiittää digitaalisen nuorisotyön systemaattista kehittämistä, jota on valtion taholta resursoitu jo vuosia. Osa harrastustoiminnasta jouduttiin väliaikaisesti lopettamaan. Jalkautuvaa nuorisotyötä jatkettiin ja sitä myös osin lisättiin. Nuorten yksilöllistä tukea ja työpajavalmennuksia jatkettiin erityisjärjestelyin.

Nuorisoalan toimijoille koronatilanne on tuonut lomautuksia, epävarmuutta ja taloudellisia tappioita mutta varsinainen kriisi on toistaiseksi vältetty. Nuorisoala järjestää muita sektoreita vähemmän suuria tapahtumia ja on vahvasti riippuvainen julkisesta, ei liiketoiminnasta tulevasta rahoituksesta. Osa toimijoista (suuret nuorisojärjestöt, nuorisokeskukset, kuntien etsivät nuorisotyöntekijät) saa toimintaansa kohtuullisen hyvän yleisavustuksen, jonka turvin toimintaa on pystytty pääosin jatkamaan tai siirtämään digitaalisille alustoille. Toisaalta, esimerkiksi nuorisokeskusten toiminta on pitkälti jouduttu ajamaan alas ja kaikki suunnitellut tulot jäävät saamatta. Osa kunnista on lomauttanut nuorisotyöntekijöitä ja etsiviä nuorisotyöntekijöitä, jolla voi olla suoria vaikutuksia nuorten hyvinvointiin.

Korona-ajan lisäresurssit ja varhainen tuki kouluissa

Vuoden 2020 toisessa lisätalousarviossa saatiin tukea nuorten työpajatoiminnalle, nuorisoalan järjestöille ja nuorisokeskuksille koronan aiheuttamien tappioiden kattamiseen. Neljännessä lisätalousarviossa taas osoitettiin 12 miljoonaa etsivään nuorisotyöhön sekä kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävään nuorisotyöhön. Lisärahoitukselle on ollut tarvetta, erityisesti kunnilla. Kouluihin ja oppilaitoksiin tehtävään nuorisotyöhön suunnattiin 6,3 miljoonaa, hakemuksia tuli 33 miljoonaa.

Nuorisotyöllä kouluissa ja oppilaitoksissa voidaan monin keinoin tukea lasten ja nuorten hyvinvointia ja kiusaamisen vastaista työtä, oppimismahdollisuuksia ja parempaa yhteishenkeä. Nuorisotyöntekijät järjestävät kouluilla ryhmätoimintaa ja yksilötukea sitä tarvitseville. He ovat turvallisia lisäaikuisia, jotka voivat auttaa ennaltaehkäisemään kiusaamista, väkivaltaa, syrjäytymistä ja oppimisvajeita.

Liikunnan vastuualue

Kansalaistoiminta

Urheilun kansalaisjärjestötoiminnan osalta voi todeta, että koronatilanne pysäytti keväällä melkein kaiken seura-, harjoittelu-, kilpa- ja sarjatoiminnan lähes kolmeksi kuukaudeksi. Kansainvälinen kilpailu- ja tapahtumatoiminta keskeytyi. Monelle toimijalle tämä on aiheuttanut sekä taloudellisia tappioita mutta myös säästöjä, koska esimerkiksi joukkueita/urheilijoita ei ole voitu leirittää tai lähettää arvokisoihin. Muutamille lajeille ja seuroille pandemia on aiheuttanut merkittäviä taloudellisia menetyksiä. Erityisesti tilanteesta kärsivät sarjatoiminnan keskeytyessä joukkuelajit sekä niiden ylimmissä sarjoissa pelanneet

seurat. Rajoitusten vuoksi seurojen varainhankinnan kannalta oleellinen tapahtumatoiminta kuten leirit, kilpailut, turnaukset ja erilaiset kevätnäytökset jouduttiin perumaan tai järjestämään merkittävästi pienempinä. Kuluvana syksynä ongelmat ovat jatkuneet kokoontumisrajoitusten seurauksena, rajoitusten vuoksi etenkin ammattilaisseuroilla erityisesti on ollut taloudellisesti haastavaa.

Taloudellisten ongelmien lisäksi harrastusten keskeytyminen vaikutti erityisesti lapsiin ja nuoriin, vaikka uusia toimintatapoja on otettu käyttöön ohjaamisessa ja valmentamisessa on osa harrastajista jättänyt harrastuksen aloittamatta tai jatkamatta nyt syksyllä. Loppusyksystä näemme, kuinka paljon on tarvetta ”drop out”-ilmiön paikkaamiseen.

Apurahaurheilijoille arvokisojen siirtyminen tai jopa peruuntuminen (erityisesti Olympialaiset ja Paralympialaiset) vaarantavat yhden urheilijasukupolven pääsyn kisoihin ja lisäksi harjoittelumahdollisuuksien rajoittuminen ja kilpailutoiminnan keskeytyminen vaikeutti ja vaikeuttaa valmentautumista.

Yleisesti voi todeta, että liikunnan ja urheilun kansalaistoimijat ovat sopeuttaneet toimintaansa käytettävissä oleviin varoihin nähden.

Liikkuvat – ohjelmat - liikunta elämän kulussa

Pandemian vaikutukset koskettavat kaikki väestöryhmiä. Pandemian aikana sekä rajoitusten voimassa ollessa on syytä kiinnittää erityistä huomiota erityisen tuen tarpeessa olevien liikkumis- ja harrastusmahdollisuuksiin sekä yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

Kouluissa ja oppilaitoksissa on kevään etäopiskelujen jälkeen edelleen rajoituksia, esimerkiksi kaikkiin kouluihin ja oppilaitoksiin ei pääse ulkopuolisia, joten harrastustoiminta voi olla edelleen tauolla. ”Etäliikkuvalle koululle” ei ole vielä vakiintunutta rakennetta ja toimintatapaa mutta uusia tapoja on kuitenkin jo käytössä niin liikkuvassa koulussa kuin liikkuvassa opiskelussakin.

Työikäisen väestön etätyö on vähentänyt työmatkaliikkumista sekä työpaikkaruokailua. Molemmilla on vaikutusta työhyvinvointiin ja näyttää sille, että etätyöstä hyötyvät normaalioloissakin enemmän liikkuvat – etätyö vapauttaa työmatkoihin käytettävää aikaa muulle liikkumiselle. Liikkuva aikuinen – ohjelman lanseeraus siirrettiin vuodella eteen päin kevääksi 2021.

Huoli ikääntyvän väestön fyysisen toimintakyvyn ylläpitämisestä jatkuu. Kevään pitkä eristys vähensi ikäihmisten fyysisistä aktiivisuutta ja sosiaalisia kontakteja. Kaikilla ikäihmisillä ei välttämättä ole käytössään etä- tai digiliikkumista mahdollistavia välineitä tai osaamista.

Väestön fyysinen aktiivisuus näyttää polarisoituvan entisestään pandemian vaikutuksesta.

Kuntien liikuntatoiminta

Korona on vaikuttanut negatiivisesti taloustilanteeseen suurimmassa osassa kuntia. Jo ennen koronaa kuntien taloustilanteen heikentyminen on osassa Suomea näkynyt liikunnan rakentamishankkeiden vähentymisenä/kustannusarvioiden pienentymisenä. Koronan vaikutukset suuressa mittakaavassa ovat juuri rakennushankkeisiin vaikuttavia, mutta saattavat vaikuttaa myös liikuntapalveluihin. Riski siitä on olemassa, että koronan varjolla ajetaan alas toimintoja, jotka ovat olleet rahoituksellisissa ongelmissa jo ennen koronaa. Hankerahalla tekeminen on turvattua, mutta mitään muuta ylimäärästä ei välttämättä tehdä. Kunnissa nähdään myös myönteisiä vaikutuksia; liikuntapalveluja on muutettu etä- ja digiohjatuksi ja löydetty uusia ratkaisuja liikuntaharrastuksiin (esim. parvekejumpa). Varsinainen digiloikkaa otettiin

etäohjauksessa myös kunnan tarjoamissa palveluissa ja lisäksi luontoliikunta on kasvattanut suosiotaan räjähdysmäisesti.

Liikunnan koulutuskeskukset ja urheiluopistot

Koronaepidemiasta johtuvan linjauksen mukaisesti koulujen, oppilaitosten, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä kansalaisopistojen ja muun vapaan sivistystyön tilat suljettiin ja lähiopetus niissä keskeytettiin keväällä kolmeksi kuukaudeksi. Keskeytys koski 11:ta valtakunnallista liikunnan koulutuskeskusta. Kaikissa liikunnan koulutuskeskuksissa toiminta keskeytyi vapaan sivistystyön ja maksullisen palvelutoiminnan osalta toukokuun 31.5 saakka. Vain ammatillista koulutusta voitiin järjestää etäopetuksena.

Valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskustentoiminta sai toisesta lisätalousarviosta 4,1 miljoonaa euroa keskusten ja opistojen toiminnanturvaamiseen ja valtakunnallisten liikunnan koulutuskeskusten tuoton menetyksen kompensointiin poikkeustilanteessa.

Liikunnan koulutuskeskukset ovat päässeet kevään jälkeen lähelle normaalia toimintaa ja koronaan liittyvät avustukset ovat kohdistuneet hyvin koulutuskeskusten toimintaan poikkeustilanteessa. Huolena on poikkeustilanteen jatkuminen pitkään tai paheneminen, jolloin uusia rajoituksia asetetaan mahdollisesti uudelleen.

5) Rahapelitoiminnan tuotot tieteen, liikunnan ja nuorisotyön osalta (taiteen osalta vastaus sisältyy taiteen laajempaa kokonaisuutta koskevaan esitykseen)

Rahapelitoiminnan tuottojen kohdentuminen tieteelle vuonna 2021 ja varautuminen tuleviin vuosiin

Valtion vuoden 2021 talousarvioesityksessä rahapelitoiminnan tuotoista on tieteeseen noin 76,2 miljoonaa euroa. Vuoden 2021 osalta rahapelitoiminnan tuottojen tuloutuksen lasku kompensoidaan edunsaajille täysimääräisesti. Vertailukohtana käytetään vuoden 2019 tuloutustasoa. Kompensaatio (n. 35,7 milj. euroa) rahoitetaan alentamalla arpajaisveroa sekä kehysvaikutteisien budjettivarojen. Kompensaatio verrattuna vuoteen 2020 on lähes täysimääräinen. Arpajaisveron alentamisen vaikutuksen mukainen lisäys 8,2 miljoonaa euroa näkyy rahapelitoiminnan tuotot tieteen edistämiseen momentilla 29.40.53 ja kehysvaikutteisten rahapelitoiminnan tuottojen tuloutuksen laskun kompensoiminen 27,5 miljoonaa euroa Suomen Akatemian tutkimusmäärärahamomentilla 29.40.51.

Vuoteen 2021 kohdistuvista kompensaatioista huolimatta todennäköinen skenaario on, ettei koko vuoden 2019 tuloutustasoa saada kompensoitua budjettivaroista vuoden 2021 jälkeen. Rahoituskohteiden priorisointia joudutaan välttämättä tekemään. Priorisoinnissa on otettava huomioon, että rahapelitoiminnan tuotoilla rahoitetaan toimintaa ja tehtäviä, jotka kuuluisivat budjettivarojen rahoitettavaksi; esimerkiksi budjettivaroista päätettyjen Suomen Akatemian myöntövaltuuden maksatuksia ja CSC – Tieteen tietotekniikan keskus oy:n kansallisia datanhallinnan ja suurteholaskennan palveluita. Tieteelle kohdistettavan rahoituksen mahdollinen väheneminen ei tukisi hallituksen huhtikuussa 2020 hyväksymän hallitusohjelman tavoitteisiin pohjautuvan TKI-tiekartan toimeenpanoa. Tuottojen vähentäminen olisi eniten ristiriidassa TKI-intensiteetin nostoa ja tutkimuksellisen kunnianhimon lisäämistä koskevien hallitusohjelma- ja TKI-tiekarttatavoitteiden kanssa.

Rahapelituottojen merkitys toiminnan rahoitukselle tieteelle

Tieteessä rahapelitoiminnan tuotoista saatava rahoitus on useammalle rahoituksen saajalle keskeinen tai ainoa rahoituslähde. Tutkimushankkeiden rahoitukseen on muutakin rahoitusta, mutta Suomen Akatemian rahoittamien tutkimushankkeiden rahoituksesta merkittävä osa toteutuu tätä kautta. Rahoituksella on merkittävä vipuvaikutus myös EU –rahoituksen kotiuttamiseen, Suomen maakuvatyöhön, tieteellisten yhteisöjen yhteistoiminnan ja tieteellisen tiedonvälityksen kehittämiseen, tiedekasvatukseen ja kansalaisjärjestöjen toimintaan.

Liikuntatoimi

Liikuntatoimen tavoitteena on edistää liikunnallista elämäntapaa ja lisätä osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä sekä tukea huippu-urheilua. Valtion vuoden 2021 talousarvioesityksessä liikuntatoimeen esitetään 149,6 miljoonaa euroa. Veikkauksen rahapelitoiminnan tuotoista noin 108,9 miljoonaa euroa ja budjettivaroista noin 40,7 miljoonaa euroa.

Hallitusohjelman mukaisesti liikuntapoliittisen selonteon linjauksia toimeenpannaan ja toimenpiteisiin esitetään erillistä 6,2 milj. euron määrärahaa vuoden 2021 talousarviossa. Vuosina 2022 ja 2023 toimenpiteisiin esitetty määräraha on 4,5 milj. euroa vuosittain. Yhteensä liikuntatoimeen esitetään 155,8 miljoonaa euroa, kun se vuonna 2020 on 166 miljoonaa euroa sisältäen 8 miljoonan euron siirtomäärärahan liikkuvat -ohjelmiin sekä liikuntapaikkarakentamiseen.

Vuoden 2021 osalta rahapelitoiminnan tuottojen tuloutuksen lasku kompensoidaan edunsaajille täysimääräisesti. Vertailukohtana käytetään vuoden 2019 tuloutustasoa. Kompensaatio (n. 51,1 milj. euroa) rahoitetaan alentamalla arpajaisveroa sekä kehysvaikutteisien budjettivarojen. Kompensaatio verrattuna vuoteen 2020 on lähes täysimääräinen. Eroa liikunnan toimialalla on noin kolme miljoonaa euroa.

Talousarvioesityksessä vuodelle 2021 esitetään budjettiriihessä tehtyjen päätösten mukaisesti siirtää rahapelitoiminnan tuotoista urheilun ja liikuntakasvatukseen edistämiseen budjettipuolelle yhteensä 39,3 miljoonaa euroa. Budjettivaroilla avustettaviin kokonaisuuksiin siirretään valtionosuudet kuntien liikuntatoimintaan (n. 19,6 milj. euroa) ja valtionosuudet liikunnan valtakunnallisille koulutuskeskuksille (n. 18,2 milj. euroa) sekä liikunnan koulutuskeskusten vapaa-aikatoimien avustukset (n. 1,9 milj. euroa). Vuonna 2020 liikuntatoimen rahoituksesta rahapelitoiminnan tuottojen osuus oli 91 %. Vuonna 2021 talousarviossa rahapelitoiminnan tuottojen osuus kompensaation jälkeen on 70 % ja ennen kompensaatiota 62 %. Rahapelitoiminnan tuottojen tuloutus jää arvioiden mukaan tulevina vuosina nykyistä alhaisemmaksi. Vuoden 2021 jälkeen kompensointia budjettivaroin jatketaan, mutta tulevina vuosina liikuntatoimen rahoitus on tärkeää turvata pysyvillä ratkaisuilla.

Taustaa koronatilanteesta nuorten ja nuorisotalon osalta

Koronapandemia on lisännyt lasten ja nuorten eriarvoistumista. Toisilla perheillä on voimavaroja ja resursseja tukea etäkoulussa ja etäharrastuksissa sekä viettää yhteistä vapaa-aikaa. Toisille lapsille ja nuorille oma koti taas ei ole turvallinen paikka, vaan koulujen, nuorisotilojen ja harrastusten sulkeuduttua, he viettivät aikaansa kaduilla, puistoissa ja kaupakeskuksissa.

Koronatilanteen alkaessa keväällä 2020 nuorisotyö ja nuorten harrastustoiminta siirtyivät valtaosin tehtäväksi erilaisilla digitaalisilla alustoilla. Siirtyminen sujui pääosin hyvin. Tästä voimme osittain kiittää digitaalisen nuorisotyön systemaattista kehittämistä, jota on valtion taholta resursoitu jo vuosia. Osa harrastustoiminnasta jouduttiin väliaikaisesti lopettamaan. Jalkautuvaa nuorisotyötä jatkettiin ja sitä myös osin lisättiin. Nuorten yksilöllistä tukea ja työpajavalmennuksia jatkettiin erityisjärjestelyin.

Nuorisotalon toimijoille koronatilanne on tuonut lomautuksia, epävarmuutta ja taloudellisia tappioita mutta varsinainen kriisi on toistaiseksi vältetty. Nuorisotalo järjestää muita sektoreita vähemmän suuria tapahtumia ja on vahvasti riippuvainen julkisesta, ei liiketoiminnasta tulevasta rahoituksesta. Osa toimijoista (suuret nuorisoyritykset, nuorisokeskukset, kuntien etsivät nuorisotyöntekijät) saa toimintaansa kohtuullisen hyvän yleisavustuksen, jonka turvin toimintaa on pystytty pääosin jatkamaan tai siirtämään digitaalisille alustoille. Toisaalta, esimerkiksi nuorisokeskusten toiminta on pitkälti jouduttu ajamaan alas ja kaikki suunnitellut tulot jäävät saamatta. Osa kunnista on lomauttanut nuorisotyöntekijöitä ja etsiviä nuorisotyöntekijöitä, jolla voi olla suoria vaikutuksia nuorten hyvinvointiin.

Korona-ajan lisäresurssit ja varhainen tuki kouluissa

Vuoden 2020 toisessa lisätalousarviossa saatiin tukea nuorten työpajatoiminnalle, nuorisotalon järjestöille ja nuorisokeskuksille koronan aiheuttamien tappioiden kattamiseen. Neljännessä lisätalousarviossa taas osoitettiin 12 miljoonaa etsivään nuorisotyöhön sekä kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävään nuorisotyöhön. Lisärahoitukselle on ollut tarvetta, erityisesti kunnilla. Kouluihin ja oppilaitoksiin tehtävään nuorisotyöhön suunnattiin 6,3 miljoonaa, hakemuksia tuli 33 miljoonaa.

Nuorisotyöllä kouluissa ja oppilaitoksissa voidaan monin keinoin tukea lasten ja nuorten hyvinvointia ja kiusaamisen vastaista työtä, oppimismahdollisuuksia ja parempaa yhteishenkeä. Nuorisotyöntekijät järjestävät kouluilla ryhmätoimintaa ja yksilötukea sitä tarvitseville. He ovat turvallisia lisäaikaisia, jotka voivat auttaa ennaltaehkäisemään kiusaamista, väkivaltaa, syrjäytymistä ja oppimisvajeita.

2021 talousarvioesitys ja rahapelitoiminnan tuottojen merkitys

Vuoden 2021 talousarvioesityksessä nuorisotyön osalta turvattiin pääosin lähes sama rahoitustaso kuin edeltävänä vuonna. Koronatilanne huomioiden on erittäin tärkeää, ettei nuorisotyöstä leikata. On tärkeää,

että nuorille on harrastuksia, vaikutusmahdollisuuksia, yhteisöjä, mielekästä tekemistä ja turvallisia aikuisia erityisesti näin poikkeusaikoina. Korona ei missään nimessä ole ainakaan vähentänyt nuorisotyön tarvetta, päinvastoin.

Rahapelitoiminnan tuotot nuorisotyöhön ovat vuoden 2021 talousarvioesityksessä 39,2 miljoonaa, eli hieman yli puolet koko toimialan valtionrahoituksesta. Tuotoilla on siis suuri merkitys nuorisotyölle, nuorisoalalle ja ennen kaikkea nuorille. Rahapelitoiminnan tuotoilla rahoitetaan vuonna 2021 mm. nuorisoalan järjestötoiminta, nuorisokeskusten toiminta, aluehallintovirastojen jakamat paikalliset kehittämisavustukset ja harrastustuet. Nuorten hyvinvoinnin, osallisuuden ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyn kannalta näillä tuotoilla on erittäin merkittävä rooli. Rahapelitoiminnan tuotoista budjettipuolelle siirrettiin kuntien valtionosuudet ja suurin osa etsivästä nuorisotyöstä.